

Voleybol Hakemlerinin Empatik Eğilimleri ve Hakem Öz Yeterliklerinin İncelenmesi

Examining the Empathic Tendencies and Referee Self-Efficacy of Volleyball Referees

Kadir SEVİNÇ¹, Zinnur GEREK², Eylem ARSLAN¹

¹ Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Tekirdağ, Türkiye.

² Gaziantep Üniversitesi, Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı, Gaziantep, Türkiye.

ÖZ: Bu çalışmada voleybol hakemlerinin empatik eğilimleri ve hakem öz yeterliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma grubunu, 2020-2021 sezonunda Türkiye Voleybol Federasyonuna bağlı ve aktif bir şekilde görev alan 436 voleybol hakem ve aday (190 kadın, 246 erkek) oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu, Empatik Eğilim Ölçeği ve Hakem Öz Yeterlik Ölçeği kullanılmıştır. Cinsiyet ve medeni durum değişkenine ait verilerin analizinde Independent T testi uygulanmıştır. Voleybol hakemlerinin yaş, eğitim durumu, gelir düzeyi ve hakemlik derecesi ve hakemlik yılı değişkenlerinin analizinde One Way Anova testi uygulanmıştır. Voleybol hakemlerinin empatik eğilimleri ve hakem öz yeterlikleri arasındaki ilişkinin saptanması için Pearson Korelasyon analizi ve değişkenlerin birbirlerini yordama biçimlerini belirlemek için Basit Doğrusal Regresyon analizi uygulanmıştır. Araştırma sonucunda voleybol hakemlerinin empatik eğilimleri ve hakem öz yeterliklerinde cinsiyet, yaş, hakemlik derecesi ve hakemlik yılı düzeylerinde anlamlı farklar tespit edilmiştir. Araştırma sonuçları incelendiğinde cinsiyetin, yaşın, hakemlik derecesinin ve hakemlik yılının voleybol hakemlerinin empatik eğilimini ve hakem öz yeterlikleri düzeylerini belirleyicileri arasında yer aldığı ve hakemlerinin empatik eğilim puanlarının artması durumunda hakem öz yeterlik puanlarının da artacağı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: voleybol hakemi, empati eğilimi, hakem öz yeterlilik.

ABSTRACT: In this study, it was aimed to examine the empathic tendencies and referee self-efficacy of volleyball referees. The research group consists of 436 volleyball referees and candidates (190 Women, 246 Men) who are affiliated and actively involved in the Turkish Volleyball Federation in the 2020-2021 season. Personal Information Form, Empathic Tendency Scale and Referee Self-Efficacy Scale (HÖYÖ) were used as data collection tools in the study. Independent T test was used in the analysis of the data belonging to the gender and marital status variable. One Way Anova test was used to analyze the variables of age, education level, income level, refereeing degree and refereeing year of volleyball referees. Pearson Correlation analysis was used to determine the relationship between the empathic tendencies of volleyball referees and referee self-efficacy, and Simple Linear Regression analysis was used to determine the ways in which the variables predicted each other. As a result of the research, significant differences were found in the empathic tendencies and referee self-efficacy of volleyball referees in terms of gender, age, refereeing degree and refereeing years. When the results of the research are examined, it can be said that gender, age, refereeing degree and refereeing year are among the determinants of volleyball referees' empathic tendency and referee's self-efficacy levels, and that if the referees' empathic tendency scores increase, the referee's self-efficacy scores will also increase.

Keywords: pilates-mat exercises, depression, anxiety, life satisfaction.

ACIK ERİŞİM

Editör:

Deniz BEDİR
Erzurum Teknik Üniversitesi, Spor Bilimleri
Fakültesi, Erzurum, Türkiye.

Hakemler:

Dr. Recep CENGİZ
Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Spor
Bilimleri Fakültesi, Manisa, Türkiye.
Dr. Alparslan ÜNVEREN
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Spor
Bilimleri Fakültesi, Kütahya, Türkiye.

İletişim:

Kadir SEVİNÇ
kadirsevinc09@gmail.com
Zinnur GEREK
zgerak@gmail.com
Eylem ARSLAN
2leylm.nymr47@gmail.com

Tarihler:

Geliş: 24.05.2021
Kabul: 30.05.2021
Yayınlanma: 30.06.2021

Künye:

Sevinç, K., Gerek, Z. & Arslan, E. (2021).
Voleybol Hakemlerinin Empatik Eğilimleri ve
Hakem Öz Yeterliklerinin İncelenmesi.
IntJourExerPsyc, 3(1):26-36. <https://doi.org/10.51538/intjouexerpsyc.955462>

1. GİRİŞ

Spor, büyük ölçüde geniş etkileri olan ve zaman geçtikçe de daha fazla önem kazanan bir olay olarak öne çıkmaktadır. Bu süreç içerisinde bilim insanları tarafından kabul edilen, sosyolojik değerleri iyileştirmeyi öngören, sosyalleşme sürecinde etkileri olan, gruplar arası katmanları da almaktadır (Yetim, 2000). Spor, bazı bireyler için boş zamanı değerlendirmek ya da zamanın tümünü alacak olup meslek halinde yapılabilir. Günümüzde sporun sosyalleştirici, birleştirici, fiziksel ve ruhsal gelişimi sağlayıcı, rekabetçi ve yardımlaşmayı sağlayan etkileri vardır (Erkal, 1992). Ayrıca bireyler spor sayesinde takım veya gruba katılarak aidiyet duygusu kazanır ve yalnızlık hissiyatından kurtulur (Yıldırım, 2011). Voleybol sporunu, ilk kez 1895'te William Morgan tarafından file ile ikiye ayrılmış bir alan üzerinde iki takımın karşılıklı olarak oynadığı bir oyun olarak tanımlamıştır. Voleybol branşına bakıldığında popüler spor dallarından biri olduğu görülmektedir. Voleybol branşı takım sporu olarak gibi görülse de bu sporun doğasında yer alan bireysel hareketleri de barındırır. Bireysel olarak yapılan hareketler ve bu hareketler arasındaki ahenk takım ruhu ve birlikteliğini ortaya çıkarır. Voleybol oyununda başarılı olabilmek için takım ruhu ve dayanışmaya ihtiyaç vardır. Oyuncuların birbirlerine karşı anlayış içinde olmaları başarının ortaya çıkması için kaçınılmaz bir durumdur. Voleybol oyuncularının oyun alanı ve oyun dışındaki sosyal yaşantılarındaki uyum takım ruhu ve takım bütünlüğü yönünden önemli kavramlardır. Bu nedenle takımdaki sporcular arasındaki iletişim ve empati seviyesi de önem taşımaktadır (Kabasakal & Şahan, 2009). Freud'a göre empati, en başta karşınızdaki bireyle özdeşleşmek ve daha sonra onun duygu ve fikirlerini taklit etme şeklinde kurulur (Freud, 1955). Bu şekilde başkalarını anlama gayretinde bulundurur ve bir fikir oluşturmayı sağlar. Empati, başka birisinin iç yaşantısına girerek, kişinin duygu ve düşüncelerini anlama kabiliyetinin yanında içe bakıştır (Özcan, 2002). Müsabaka sürecinde hakemler, takım kadrosu ve teknik ekip sürekli bir iletişim halindedir. Bu iletişim halinde oyuncu-hakem, hakem-teknik heyet arasındaki anlaşma durumu iletişimin kolaylaşması için önemlidir. Bu etkileşimin sağlıklı ve doğru olarak devam edebilmesi için empati önemlidir. Empati, insanlar birbirini anlayabilme becerisi olarak tanımlanabilir. Kişilerarası iletişim sorunlarının en aza indirilebilmesi açısından, bireyin bir olay anında kendini karşı taraftaki şahsın yerine koyması önemlidir. Empatinin takım sporlarında oyuncuların gelişimine önemli ölçüde etkisi vardır. Voleybol sporunun da bir takım sporu olmasından dolayı kişilerin gelişimine katkı sağladığı denilebilir. Bu gelişim, fiziksel gelişimin yanında ruhsal ve sosyal bir gelişimdir. Voleybol oyunun belirli kurallara uygun ve sistematik olarak uygulanabilmesi için hakemler oyunun vazgeçilmez bir unsurudur. Müsabaka esnasında hakemler kurallara göre hareket ettiğinden dolayı büyük yükümlülük oluşmaktadır. Bu yükümlülük hakemler için epeyce önemlidir. Hakem; birbirine rakip olan iki takım arasında objektif karar vererek elçi olan kişidir (Almak & Çebi, 2020). Hakem; oynanacak maçlar ile ilişkisi olan ve her şeyin kontrolünü elinde tutan kişidir. Oyuncularla birlikte sahada savaşıyor ve maçların sonuçlarında doğrudan etkili olan hakemler; "maçlarda kazanılan sayıları saptamak ve kurallara uygun davranış göstermeyenleri cezalandırmakla yetkili kişi olarak" maçların oyun kuralları dahilinde fair-play (dürüst-adil oyun) çerçevesinde mücadele edilmesi, sonuca varılması ve kurallara uyulması için güvence veren mutlak kişidir (Cengiz & Pulur, 2004). Hakemler çıktıkları maçlarda cesaretli ve net olabilmesi için, iyi güdülenme, özgüvenli olma, baskı altında hissederken hızlı ve objektif karar verme, doğru algılama, iyi konsantre, kaygı ve stresle baş eden kişilerdir (Doğan & Morali, 1996). Müsabaka anında sporcular kadar baskı altında oldukları söylenebilir. Bu baskılardan kurtulabilmek ve sporcu ve antrenörlerle olumlu iletişim kurabilmek için hakemlerin empatik eğilim seviyelerinin yüksek olması beklenir. Türkiye'de farklı liglerde görev alan voleybol

hakemlerinin empatik eğilim seviyelerinin belirlenmesi hakemlerin sergiledikleri tutum ve eylemlerin daha iyi açıklanmasını sağlayacaktır. Öz yeterlik ifadesi ilk defa Bandura tarafından ortaya atılmıştır. Bandura'ya göre, öz yeterlik, bir bireyin istenilen sonuca ulaşabilmek amacıyla davranışlarını verimli olarak meydana getirme düşüncesidir (Lightsey, 1999). Öz yeterlik, bireyin ilerleyen zamanlarda zor koşullarında üstesinden gelmek için başarılı olma düşüncesidir. Öz yeterlik, bireyin, değişik olayların üstesinden gelme, belirli bir davranışa ulaşma becerisi ve kapasitesi ile ilgili kendi hükmüdür (Karaçam & Pulur, 2017). Hakem öz yeterliği ise, hakemlerin mesleklerinde başarılı bir şekilde performans kapasitesine sahip olduklarına yönelik inanç derecesi olarak tanımlanmıştır (Karaçam & Pulur, 2017). Bu doğrultuda çalışmada; voleybol hakemlerinin örnek değişkenlere göre öz yeterlik düzeylerinin ve empatik eğilimlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Araştırmada, büyük bir topluluğun bir konuyla ilgili görüşlerinin ya da özelliklerinin betimlenmesi amacıyla, seçilen örneklem üzerinde yürütülen nicel araştırma türlerinden tarama yöntemi (Fraenkel & Wallen, 2006) kullanılmıştır. Araştırma için Türkiye Voleybol Federasyonundan gerekli izinler alınmıştır ve voleybol hakemleri gönüllü bir şekilde araştırmaya katılmıştır.

2.2. Araştırma Grubu

Araştırma grubunu, 2020-2021 sezonunda Türkiye Voleybol Federasyonuna bağlı ve aktif bir şekilde görev alan 190 (%43.6)'nı kadın ve 246 (%56.4)'ı erkek olmak üzere toplam 436 voleybol hakem ve adayını oluşturmaktadır. Araştırma grubuna ait betimsel istatistikler Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 2.1. Voleybol hakemlerinin frekans ve yüzde dağılımları

Cinsiyet	n	%
Kadın	190	43.6
Erkek	246	56.4
Yaş		
18-25	108	24.8
26-32	137	31.4
33-39	100	22.9
40 ve üzeri	91	20.9
Gelir Düzeyi		
800-1500 TL	97	22.2
1501-3000 TL	91	20.9
3001-5000 TL	102	23.4
5001 TL ve üzeri	46	33.5
Hakemlik Derecesi		
Aday	63	14.4
İl	239	54.8
Ulusal	134	30.7
Hakemlik Yılı		
3-8 Yıl	249	57.1
9-15 Yıl	102	23.4
16-21 yıl	55	12.6
22 ve üzeri	30	6.9

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veri toplama aracı 3 kısımdan oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın bağımsız değişkenleri hakkında bilgi toplamak için araştırmacı tarafından oluşturulan ve voleybol hakemlerinin cinsiyet, yaş, hakemlik derecesi ve hakemlik yılı ilişkin soruların sorulduğu form düzenlenmiştir. İkinci bölümde ise Myers ve ark. (2012) tarafından geliştirilen, Karaçam ve Pulur (2017a) tarafından Türkçeye uyarlanan beşli likert dereceleme biçiminde oluşturulmuş, 18 madde ve 5 alt boyutu bulunan “Hakem Öz Yeterlik Ölçeği” kullanılmıştır. Beş faktörlü yapı için hesaplanan Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları fiziksel yeterlik alt boyutu için 0.87, baskı alt boyutu için 0.87, karar verme alt boyutu için 0.85, iletişim alt boyutu için 0.80 ve oyun bilgisi alt boyutu için 0.71 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin toplamı için hesaplanan iç tutarlık katsayısı ise 0.90’dır. Bu araştırma için tekrardan analiz edinilen Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı fiziksel yeterlik alt boyutu için 0.88, oyun bilgisi alt boyutu için 0.84, karar verme alt boyutu için 0.82, baskı alt boyutu için 0.92 ve iletişim alt boyutu için 0.81 olarak hesaplanmıştır. Ölçek toplamı için Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı 0.91’dir. Üçüncü bölümde ise Dökmen (1988) tarafından geliştirilen, 5’li likert türünde olup 20 maddeden oluşan “Empatik Eğilim Ölçeği” kullanılmıştır. Bu çalışmada ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 0.74 olarak bulunmuştur.

2.3. Verilerin Analizi

Veriler IBM SPSS 21 programına aktarılmış ve istatistiki analizler yapılmıştır. Analizlerde anlamlılık düzeyi $p < 0.5$ kabul edilmiştir. Araştırmaya katılan voleybol hakemlerinin demografik özelliklerini belirlemek için frekans analizi yapılmıştır. Verilerin normal dağılım gösterip göstermediğini tespit etmek için grafik testlerinden Q-Q grafiğine, Box Plot grafiğine ve Histogram grafiğine bakılmış, analitik testlerden Shapiro-Wilk ve Kolmogorov- Smirnov testleri uygulanmıştır. Yapılan normallik testleri sonucu verilerin normal dağılım gösterdiği tespit edilmiştir ve bu doğrultuda parametrik testler yapılmıştır. Cinsiyet ve medeni durum değişkenine ait verilerin analizinde Independent T testi uygulanmıştır. Voleybol hakemlerinin yaş, eğitim durumu, gelir düzeyi, hakemlik derecesi ve hakemlik yılı değişkenlerinin analizinde One Way Anova testi uygulanmıştır. One Way Anova testi sonucunda anlamlı farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek için Post Hoc testlerinden LSD yapılmıştır. Ayrıca voleybol hakemlerinin empatik eğilimleri ve hakem öz yeterlikleri arasındaki ilişkinin saptanması için Pearson Korelasyon analizi ve değişkenlerin birbirlerini yordama biçimlerini belirlemek için Basit Doğrusal Regresyon analizi uygulanmıştır.

3. BULGULAR

Tablo 3.1. Voleybol hakemlerinin empatik eğilim ve hakem öz-yeterlilik ölçeğinden aldıkları puanların cinsiyet değişkenine göre karşılaştırılması (Independent T testi)

	Cinsiyet	n	\bar{x}	ss	t	p	
Hakem Öz-Yeterlilik	Fiziksel Yeterlilik	Kadın	190	4.58	.56	-3.12	.002*
		Erkek	246	4.73	.44		
	Baskı	Kadın	190	4.43	.75	-3.93	.001**
		Erkek	246	4.65	.59		
	Karar Verme	Kadın	190	4.45	.60	-4.87	.000**
		Erkek	246	4.69	.42		
	Oyun Bilgisi	Kadın	190	4.69	.50	-1.97	.049*
		Erkek	246	4.78	.39		
	İletişim	Kadın	190	4.72	.43	-.751	.453
		Erkek	246	4.75	.40		

	Toplam	Kadın	190	4.58	.42	-3.89	.000**
		Erkek	246	4.72	.32		
Empatik Eğilim	Toplam	Kadın	190	4.01	.33	1.16	.246
		Erkek	246	3.97	.34		

*p≤0.05, **p≤0.01

Voleybol hakemlerinin cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde hakem öz yeterlik ölçeğinin baskı, karar verme ve hakem öz yeterlik toplam puan ortalamalarında erkek voleybol hakemleri lehinde yüksek düzeyde anlamlı fark tespit edilmiştir (p≤0.01). Hakem öz yeterlik ölçeğinin fiziksel yeterlik ve oyun bilgisi alt boyutlarında erkek voleybol hakemleri lehinde anlamlı fark tespit edilmiştir (p≤0.05). Hakem öz yeterlik ölçeğinin iletişim alt boyutunda ve empatik eğilim ölçeğinin toplam puan ortalamalarında anlamlı farklılık tespit edilmemiştir (p>0.05).

Tablo 3.2. Voleybol hakemlerinin empatik eğilim ve hakem öz-yeterlilik ölçeğinden aldıkları puanların yaş değişkenine göre karşılaştırılması (One Way Anova testi)

		Yaş	n	\bar{x}	ss	f	p	Anlamlı fark
Hakem Öz Yeterlilik	Fiziksel Yeterlilik	a) 18-25	108	4.73	.46	1.369	.252	
		b) 26-32	137	4.68	.49			
		c) 33-39	100	4.63	.56			
		d) 40 ve üzeri	91	4.59	.52			
	Baskı	a) 18-25	108	4.54	.67	.499	.683	
		b) 26-32	137	4.54	.64			
		c) 33-39	100	4.53	.72			
		d) 40 ve üzeri	91	4.63	.67			
	Karar Verme	a) 18-25	108	4.52	.53	1.658	.175	
		b) 26-32	137	4.62	.51			
		c) 33-39	100	4.55	.60			
		d) 40 ve üzeri	91	4.67	.41			
	Oyun Bilgisi	a) 18-25	108	4.70	.52	1.466	.223	
		b) 26-32	137	4.73	.43			
		c) 33-39	100	4.72	.45			
		d) 40 ve üzeri	91	4.83	.33			
	İletişim	a) 18-25	108	4.71	.47	.964	.410	
		b) 26-32	137	4.71	.43			
		c) 33-39	100	4.79	.45			
		d) 40 ve üzeri	91	4.77	.33			
Toplam	a) 18-25	108	4.65	.38	.266	.850		
	b) 26-32	137	4.65	.38				
	c) 33-39	100	4.65	.40				
	d) 40 ve üzeri	91	4.69	.34				
Empatik Eğilim	Toplam	a) 18-25	108	3.92	.35	3.211	.012*	1<3
		b) 26-32	137	4.01	.34			
		c) 33-39	100	4.06	.35			
		d) 40 ve üzeri	91	3.96	.29			

*(p≤0.05)

Voleybol hakemlerinin yaş değişkenine göre incelendiğinde empatik eğilim toplam puan ortalamalarında anlamlı fark tespit edilmiştir (p≤0.05). Yaşı 33-39 (\bar{x} =4.06) olan hakemlerin empatik eğilim toplam puan ortalamaları 18-25 (\bar{x} =3.92) olan hakemlerden daha yüksektir. Voleybol hakemlerinin hakem öz yeterlik ölçeğinin alt boyutlarının ve toplam puan ortalamalarında anlamlı fark tespit edilmemiştir (p>0.05). Voleybol hakemlerinin medeni durum değişkenine göre incelendiğinde hakem öz yeterlik ve empatik eğilim alt boyutları ve toplam puan ortalamalarında anlamlı fark tespit edilmemiştir (p>0.05). Voleybol hakemlerinin eğitim durumu değişkenine göre incelendiğinde hakem öz yeterlik ve empatik eğilim alt boyutları ve toplam puan ortalamalarında anlamlı fark tespit edilmemiştir (p>0.05).

Tablo 3.3. Voleybol hakemlerinin empatik eğilim ve hakem öz-yeterlilik ölçeğinden aldıkları puanların hakemlik derecesi değişkenine göre karşılaştırılması (One Way Anova testi)

		Hakemlik Derecesi	n	\bar{x}	ss	f	p	Anlamlı fark
Hakem Öz Yeterlilik	Fiziksel Yeterlilik	a) Aday	63	4.62	.47	.294	.745	-
		b) İl	239	4.66	.53			
		c) Ulusal	134	4.68	.47			
	Baskı	a) Aday	63	4.48	.71	2.359	.096	-
		b) İl	239	4.52	.70			
		c) Ulusal	134	4.66	.60			
	Karar Verme	a) Aday	63	4.50	.50	7.102	.001**	a<c b<c
		b) İl	239	4.53	.57			
		c) Ulusal	134	4.73	.40			
	Oyun Bilgisi	a) Aday	63	4.71	.47	6.950	.001**	a<c b<c
		b) İl	239	4.68	.49			
		c) Ulusal	134	4.86	.28			
	İletişim	a) Aday	63	4.69	.46	1.380	.253	-
		b) İl	239	4.73	.41			
		c) Ulusal	134	4.78	.39			
	Toplam	a) Aday	63	4.60	.35	4.143	.017*	a<c b<c
		b) İl	239	4.63	.41			
		c) Ulusal	134	4.74	.31			
Empatik Eğilim	Toplam	a) Aday	63	3.95	.30	.488	.614	-
		b) İl	239	3.99	.36			
		c) Ulusal	134	4.00	.31			

*p≤0.05, **p≤0.01

Voleybol hakemlerinin hakemlik derecesi değişkenine göre incelendiğinde karar verme ve oyun bilgisi alt boyut puan ortalamalarında yüksek düzeyde anlamlı fark tespit edilmiştir (p≤0.01). Ulusal voleybol hakemlerinin (\bar{x} =4.73) karar verme alt boyut puan ortalamaları Aday (\bar{x} =4.50) ve il (\bar{x} =4.53) hakemlerinden daha yüksektir. Ulusal voleybol hakemlerinin (\bar{x} =4.86) oyun bilgisi alt boyut puan ortalamaları aday (\bar{x} =4.71) ve il (\bar{x} =4.68) hakemlerinden daha yüksektir. Voleybol hakemlerinin hakem öz yeterlik toplam puan ortalamalarında anlamlı fark tespit edilmiştir (p≤0.05). Ulusal voleybol hakemlerinin (\bar{x} =4.86) hakem öz yeterlik toplam puan ortalamaları aday (\bar{x} =4.60) ve il (\bar{x} =4.63) hakemlerinden daha yüksektir. Voleybol hakemlerinin hakemlik derecesi değişkenine göre incelendiğinde fiziksel yeterlik, baskı ve iletişim alt boyutları ve empatik eğilim toplam puan ortalamalarında anlamlı fark tespit edilmemiştir (p>0.05).

Tablo 3.4. Voleybol hakemlerinin empatik eğilim ve hakem öz-yeterlilik ölçeğinden aldıkları puanların hakemlik yılı değişkenine göre karşılaştırılması (One Way Anova testi)

		Hakemlik Yılı	n	\bar{x}	ss	f	p	Anlamlı fark
Hakem Öz Yeterlilik	Fiziksel Yeterlilik	a) 3-8 yıl	249	4.66	.53	.242	.867	-
		b) 9-15 yıl	102	4.66	.50			
		c) 16-21 yıl	55	4.70	.43			
		d) 22 yıl ve üzeri	30	4.61	.48			
	Baskı	a) 3-8 yıl	249	4.52	.65	.941	.421	-
		b) 9-15 yıl	102	4.58	.69			
		c) 16-21 yıl	55	4.59	.76			
		d) 22 yıl ve üzeri	30	4.72	.60			
	Karar Verme	a) 3-8 yıl	249	4.51	.55	4.861	.002**	a<b a<c a<d
		b) 9-15 yıl	102	4.66	.52			
		c) 16-21 yıl	55	4.70	.41			
		d) 22 yıl ve üzeri	30	4.80	.31			
Oyun Bilgisi	a) 3-8 yıl	249	4.68	.48	4.190	.006*	a<b	

		b) 9-15 yıl	102	4.79	.45			a<c
		c) 16-21 yıl	55	4.86	.25			a<d
		d) 22 yıl ve üzeri	30	4.88	.25			
	İletişim	a) 3-8 yıl	249	4.71	.44	1.307	.271	-
		b) 9-15 yıl	102	4.80	.33			
		c) 16-21 yıl	55	4.76	.44			
		d) 22 yıl ve üzeri	30	4.75	.35			
	Toplam	a) 3-8 yıl	249	4.62	.40	2.145	.094	-
		b) 9-15 yıl	102	4.70	.39			
		c) 16-21 yıl	55	4.73	.28			
		d) 22 yıl ve üzeri	30	4.74	.29			
Empatik Eğilim	Toplam	a) 3-8 yıl	249	3.94	.34	4.247	.006*	a<b
		b) 9-15 yıl	102	4.08	.35			
		c) 16-21 yıl	55	3.98	.28			
		d) 22 yıl ve üzeri	30	4.03	.36			

*(p≤0.05)

Voleybol hakemlerinin hakemlik yılı değişkenine göre incelendiğinde karar verme ve oyun bilgisi alt boyut puan ortalamalarında anlamlı fark tespit edilmiştir (p≤0.05). Hakemlik yılı 22 ve üzeri (\bar{x} =4.80) olan hakemlerin karar verme alt boyut puan ortalamaları 3-8 yıl (\bar{x} =4.51), 9-15 yıl (\bar{x} =4.66) ve 16-21 yıl (\bar{x} =4.70) olan hakemlerden daha yüksektir. Hakemlik yılı 22 ve üzeri (\bar{x} =4.88) olan hakemlerin oyun bilgisi alt boyut puan ortalamaları 3-8 yıl (\bar{x} =4.68), 9-15 yıl (\bar{x} =4.79) ve 16-21 yıl (\bar{x} =4.86) olan hakemlerden daha yüksektir. Voleybol hakemlerinin empatik eğilim toplam puanlarının ortalamalarında anlamlı fark tespit edilmiştir (p≤0.05).

Hakemlik yılı 9-15 yıl (\bar{x} =4.08) olan hakemlerin empatik eğilim toplam puanlarının ortalamaları 3-8 yıl (\bar{x} =3.94) olan hakemlerden daha yüksektir.

Voleybol hakemlerinin hakemlik yılı değişkenine göre incelendiğinde fiziksel yeterlik, baskı, iletişim alt boyutları ve toplam puan ortalamalarında anlamlı fark tespit edilmemiştir (p>0.05).

Tablo 4.5. Empatik eğilim ve hakem öz-yeterlilik alt boyut puanları ve toplam puanları arasındaki ilişkiler ile ilgili Pearson Korelasyon analizi bulguları

			1	2	3	4	5	6	7	
HÖYÖ	1	Fiziksel Yeterlilik	r	1	.401**	.544**	.412**	.384**	.786**	.240**
			p	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000
	2	Baskı	r	.401**	1	.544**	.343**	.396**	.724**	.153**
			p	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000
	3	Karar Verme	r	.544**	.544**	1	.552**	.502**	.824**	.237**
			p	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000
	4	Oyun Bilgisi	r	.412**	.343**	.552**	1	.390**	.667**	.233**
			p	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000
	5	İletişim	r	.384**	.396**	.502**	.390**	1	.699**	.313**
			p	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000
6	Hakem Öz-Yeterlilik Toplam	r	.786**	.724**	.824**	.677**	.699**	1	.307**	
		p	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000	
EEÖ	7	Empatik Eğilim Toplam	r	.240**	.153**	.237**	.233**	.313**	.307**	1
			p	.000	.000	.000	.000	.000	.000	.000

*p≤0.05, **p≤0.01

Tablo 4.5'te verilen Pearson Korelasyon analizine göre voleybol hakemlerinin empatik eğilimleri ve hakem öz-yeterlik puanları ve toplam puanları arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir ($p \leq 0.01$).

Tablo 3.6. Empatik eğilim ve hakemlik öz-yeterlilik arasındaki regresyon analizi sonuçları

Bağımsız Değişken	Bağımlı Değişken: Empatik Eğilim		
	Beta	t	p
Hakem Öz-Yeterlilik	.277	14.005	0.000**
R ²		.095	
F		45.305	

** $p \leq 0.01$

Yapılan regresyon analizi sonucunda Empatik Eğilimin Hakemlerin Öz Yeterliği puanlarının %1'ini açıkladığı gözlenmiştir ($p < 0,01$).

4. TARTIŞMA

Sportif müsabakaların adil oyun çerçevesinde skor ve gidişatında büyük etkisi olduğuna inanılan hakemlerin fizyolojik ve psikolojik durumlarının yanı sıra kural bilgisi ve tecrübelerinin de verdikleri kararlar üzerindeki etkisi büyük önem taşımaktadır. Bu kapsamda çalışmamızda, müsabakanın yürütülmesinde vazgeçilmez bir unsur olan voleybol hakemlerinin hakem öz yeterlik düzeyleri ve empatik eğilimlerinin incelenmesi amaçlanmıştır.

2020-2021 sezonunda Türkiye Voleybol Federasyonuna bağlı ve aktif bir şekilde görev alan voleybol hakemlerinin empatik eğilimleri ile hakem öz yeterliklerinin çeşitli değişkenlere göre incelendiği bu çalışmada; Voleybol hakemlerinin hakem öz yeterlik düzeylerinin cinsiyet değişkenine göre anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Erkek voleybol hakemlerin fiziksel yeterlik, baskı altında kalmama, karar verme, oyun bilgisi ve genel öz yeterlik puanlarının kadın voleybol hakemlerinkinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Sarıdede (2018), yaptığı araştırmada erkek voleybol hakemlerinin fiziksel yeterlik, karar verme ve genel öz yeterliği açısından kadın voleybol hakemlerinden daha yüksek olduğunu tespit etmiştir. Koçak (2019), erkek voleybol hakemlerinin fiziksel yeterlik ve karar verme öz yeterlik puanlarının kadın hakemlerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir diğer bir araştırmada Karaçam ve Pulur (2017)'un erkek basketbol hakemlerinin fiziksel yeterlik ve karar verme puanları kadın basketbol hakemlerinkinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Alanyazındaki bu araştırma bulgusu verilerimizle benzerlik göstermektedir. Yapılan araştırmalarda, kadın futbol hakemlerinin algılanan stres seviyelerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu ve kendilerine olan güvenin erkeklere göre daha düşük olduğu belirtilmiştir (Baştuğ ve ark., 2016). Bu durum ile beraber kadınların fiziksel anlamda erkeklerden farklı olması bu sonuca etken olarak yorumlanabilir.

Çalışmamızda voleybol hakemlerinin cinsiyet değişkenine göre empatik eğilim puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Empatik eğilimin cinsiyet değişkeni açısından incelendiği çalışmalarda cinsiyet ile empatik eğilim arasında herhangi bir anlamlı farklılık olmadığı gözlenmiştir (Beyaz, 2016; Öztürk ve ark., 2004; Yılmaz & Akyel, 2018; Öznur ve ark., 2018). Bu çalışmalar çalışmamızın sonucunu destekler niteliktedir. Bu sonuca paralel olmayan çalışmalar da bulunmaktadır. Empatik eğilimin cinsiyet değişkeni açısından incelendiği çalışmalarda kadınlar lehine

anamlı farklılık olduğu gözlenmiştir (*Durak & Vurgun, 2016; Seymen, 2007; Rehber, 2007; Akbulut & Sağlam, 2010*). Bu sonuç kadınların erkeklere nazaran daha duygusal olmaları ile ilgili olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

Voleybol hakemlerinin yaş değişkenine göre fiziksel yeterlik, baskı altında kalmama, karar verme, oyun bilgisi ve genel hakem öz yeterlik puanlarının yaş değişkenine göre anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Ekmekçi (2018) tarafından basketbol hakemlerinin yer aldığı çalışmada yaş değişkeninin oyun bilgisi, baskı altında kalmama, iletişim yeterliği ve genel hakem öz yeterliği puanları arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Karaçam ve Pulur (2017)'un futbol, basketbol ve hentbol hakemleri ile yapmış olduğu çalışmada yaş ile fiziksel yeterlik arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuçlar çalışmamız ile paralellik göstermekte ve yaş değişkeninin genel hakem öz yeterliğinde etken olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Voleybol hakemlerinin yaş değişkenine göre empatik eğilim puanları arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir. 33-39 yaş arasında olan voleybol hakemlerinin empatik eğilim puanları 18-25 yaş arasında olan hakemlere göre daha yüksektir. Empatik eğilimin yaş değişkeni açısından incelendiği çalışmalarda yaş ile empatik eğilim arasında herhangi bir anlamlı farklılık olmadığı gözlemlenmiştir (*Esentaş ve ark., 2017; Akpınar ve ark., 2018; Yağan ve ark., 2018*). Çalışmada 18-25 yaş ve 33-39 yaş grupları arasında empatik eğilim puanlarının anlamlı fark çıkması literatürdeki çalışmalara paralellik göstermemektedir. Literatürde yer alan araştırmalar futbol, basketbol ve hentbol gibi temas içeren branşlardır. Temas içeren sporlarda hakem, sporcu ve antrenörler arasındaki sözlü ve sözsüz iletişim çok daha fazladır. Elde edilen çalışma bulgularının literatürle çelişmesinin sebebinin seçilen branş farklılığının ve sosyodemografik özelliklerin farklı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Voleybol hakemlerinin hakemlik derecesi değişkenine göre karar verme, oyun bilgisi ve genel hakem öz yeterlik puanları arasında anlamlı fark tespit edilmiştir. Ulusal voleybol hakemlerinin aday voleybol hakemlerine göre puanları daha yüksektir. Sarıdede (2018) tarafından yapılan çalışmada il ve uluslararası voleybol hakemlerinin karar verme ve oyun bilgisi puanlarının aday voleybol hakemlerine göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Aksu (2016) tarafından yapılan diğer çalışmada ulusal, ulusal yardımcı, bölgesel ve bölgesel yardımcı hakem gibi farklı seviyede görev alan futbol hakemlerinin il hakemlerine göre hakem öz yeterlikleri daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Literatürdeki bu sonuçlar çalışmamız ile paralellik göstermektedir. Voleybol hakemlerinin hakemlik dereceleri arttıkça farklı zorluklar içeren çok sayıda maça çıkması ve bu dereceleri elde ederken kazanılan bilgi ve tecrübe karar verme, oyun bilgisi ve genel hakem öz yeterliği gelişiminde önemli bir etken olarak yorumlanabilir. Voleybol hakemlerinin hakemlik derecesi değişkenine göre empatik eğilim puanları arasında anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Empatik eğilimin hakemlik derecesi açısından incelendiği çalışmalarda hakemlik derecesi ile empatik eğilim arasında herhangi bir farklılık olmadığı gözlemlenmiştir (*Diotaiuti ve ark., 2017; Cengiz ve ark., 2012; Doğan ve ark., 2019*). Hakemlik derecesi empatik eğilimi açısından önemli bir etken olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Voleybol hakemlerinin hakemlik yılı değişkenine göre karar verme ve oyun bilgisi alt boyut puanları arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir. 3-8 yıl arasında görev yapan voleybol hakemlerinin 9-15 yıl, 16-21 yıl ve 22 yıl üzerinde görev yapan hakemlere göre karar verme ve oyun bilgisi alt boyut puanları düşüktür. Aksu (2016) ve Sarıdede (2018) tarafından yapılan çalışmalar ile paralellik göstermektedir. Voleybol hakemlerinin hakemlik yıllarının artmasıyla beraber daha fazla maça görev almanın yanı sıra yeni bilgi ve tecrübeler edinmektedir. Bu bağlamda genel hakem öz yeterliğinde hakemlik yılı önemli bir etken olarak yorumlanabilir. Voleybol hakemlerinin hakemlik yılı değişkenine göre empatik eğilim puanları arasında anlamlı bir fark tespit edilmiştir. 9-15 yıl arasında hakemlik yapan voleybol

hakemlerinin 3-8 yıl arasında hakemlik yapan voleybol hakemlerine göre empatik eğilim puanları yüksektir. Ancak 16-21 yıl ve 22 yıl üzerinde hakemlik yapanların empatik eğilimlerinde anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Öztürk ve ark. (2004), Sülün (2013), Almak ve Çebi (2020) tarafından yapılan çalışmalarda genel olarak görev yapma yılının empatik eğilimi üzerinde önemli bir etken olmadığı tespit edilmiştir. Voleybol hakemlerinin empatik eğilimleri ve hakem öz yeterlikleri arasındaki ilişkinin saptanması için Pearson Korelasyon analizi yapılmıştır. Voleybol hakemlerinin empatik eğilimleri ve hakem öz yeterlik puanları ve toplam puanları arasında pozitif yönde yüksek düzeyde anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna göre voleybol hakemlerinin empatik eğilim puanlarının artması durumunda hakem öz yeterlik puanlarının da artacağı söylenebilir. Araştırma sonucunda voleybol hakemlerinin empatik eğilimleri ve hakem öz yeterliklerinde cinsiyet, yaş, hakemlik derecesi ve hakemlik yılı düzeylerinde anlamlı farklar tespit edilmiştir. Araştırma sonuçları incelendiğinde cinsiyetin, yaşın, hakemlik derecesinin ve hakemlik yılının voleybol hakemlerinin empatik eğilimini ve hakem öz yeterlikleri düzeylerini belirleyicileri arasında yer aldığı ve hakemlerinin empatik eğilim puanlarının artması durumunda hakem öz yeterlik puanlarının da artacağı söylenebilir.

5. ETİK BEYANI

Bu çalışma Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi Etik Alt Kurulu tarafından incelenmiş ve onaylanmıştır (T2020-245,2020-09-16). Katılımcılar bu çalışmaya katılmak için yazılı bilgilendirilmiş onamlarını verdiler.

6. YAZAR KATKILARI

Araştırmanın veri toplama ve literatür taraması bölümü KS ve EA, yöntem ve tartışma bölümleri ZG, giriş ve bulgular tüm yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

7. KAYNAKLAR

- Akbulut, E., & Sağlam, H. İ. (2010). Sınıf öğretmenlerinin empatik eğilim düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7(2), 1068-1083. <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/1484/639>
- Akpınar, Ö., Çolakoğlu, T., Akpınar, S., & Kahraman, A. (2018). Atletizm sporcularının empati kurma düzeylerinin incelenmesi. *Journal of International Social Research*, 11(60). <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2018.2880>
- Aksu, A. (2016). *Farklı klasmanlardaki futbol hakemlerinin karar verme stilleri ve özgüven düzeylerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Almak, M.N. & Çebi, M. (2020). Ulusal voleybol hakemlerinin empati eğilimlerinin belirlenmesi. *Journal of International Social Research*, 69(1), 1445-1452. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2020.4055>
- Baştuğ, G., Duman, S., Akçakoyun, F., & Karadeniz, F. (2016). Futbol hakemlerinde; stres, özgüven, karar verme. *Journal of Human Sciences*, 13(3), 5399-5406. <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/view/4213/2020>
- Beyaz, Ö. (2016). *Beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarının empatik eğilim ve empatik beceri düzeylerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Cengiz, R., & Pulur, A. (2004). Hakemlerin fair play olaylarına bakış açıları. *Celal Bayar Üniversitesi Spor Felsefesi ve Sosyal Bilimleri Sempozyumu*, Manisa, Türkiye, 17-20.
- Diotaiuti, P., Falese, L., Mancione, S., & Purromuto, F. (2017). A structural model of self-efficacy in handball referees. *Frontiers in Psychology*, 8, 811. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.00811>
- Doğan, B., & Morali, S. (1996). Futbolda seyirci taşkınlıkları ve bunun altında yatan psiko-sosyal nedenler. *Futbol Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6(4), 16-21. <http://www.sporbilimleri.hacettepe.edu.tr/index.php?lang=tr&pid=3136&action=3>
- Doğar, Y., Bedir, F., Bedir, D., Erhan, S.E., & Şen, İ. (2019). Investigation of the self-efficacy and occupational attitude of students of the recreation Department of Tourism and Sport Sciences Faculties of Gazi and Atatürk Universities, Turkey. *Educational Research and Reviews*, 14(2), 44-50. <https://doi.org/10.5897/ERR2018.3630>

- Dorak, F., & Vurgun, N. (2006). Takım sporları açısından empati ve takım birlikteliği ilişkisi. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 4(2), 73-77. https://doi.org/10.1501/Sporm_0000000060
- Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 21(1), 155-190. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000999
- Dökmen, Ü. (1988). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 21(1), 155-190. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000999
- Ekmekçi, R. (2008). *Basketbol hakemlerinin stres kaynakları ile stresle başa çıkma yöntemlerinin tespiti ve önleyici yönetsel uygulamaların geliştirilmesi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Erkal, M.E. (1992). *İktisadi kalkınmanın kültür temelleri*. Der Yayınları.
- Fraenkel, J.R., Wallen, N. E. (2006). *How to design and evaluate research in education. (6th ed.)*. McGraw-Hill International Edition.
- Freud, S. (1955). Group psychology and the analysis of the ego. In *The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud, Volume XVIII (1920-1922): Beyond the Pleasure Principle, Group Psychology and Other Works* (ss. 65-144).
- Kabasakal, K., & Şahan, H. (2009). *Voleybol öğretim yöntemleri (1)*. Şelale Ofset Matbaa.
- Karaçam, A., & Pulur, A. (2017). Examining the relationship between referee self-efficacy and general self-efficacy levels of football, basketball and handball referees. *Universal Journal of Educational Research*, 5(9), 1571-1579. <https://doi.org/10.13189/ujer.2017.050914>
- Karaçam, A., & Pulur, A. (2017). Hakem Öz Yeterlik Ölçeği'nin (HÖYÖ) Türkçeye uyarlama çalışması. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 11(1), 118-128. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1028928>
- Koçak, Ç.V. (2019). Voleybol hakemlerinin hakem öz yeterlik düzeylerinin incelenmesi, *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17(2), 33-40. <https://doi.org/10.33689/spormetre.552892>
- Lightsey, R. (1999). Albert Bandura and the exercise of self-efficacy. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 13(2), 158. <https://doi.org/10.1891/0889-8391.13.2.158>
- Myers, N. D., Feltz, D. L., Guillén, F., & Dithurbide, L. (2012). Development of, and initial validity evidence for, the Referee Self-Efficacy Scale: A multistudy report. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 34(6), 737-765. <https://doi.org/10.1123/jsep.34.6.737>
- Özcan, T. C. (2002). *Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan çocukların anne-babalarının empati düzeyi ile aile işlevlerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gülhane Askeri Tıp Akademisi.
- Öztürk, F., Koparan, Ş., HAŞIL, N., Mehmet, E. F. E., & Özkaya, G. (2004). Antrenör ve hakemlerin empati durumlarının araştırılması. *Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2(1), 19-25. https://doi.org/10.1501/Sporm_0000000014
- Rehber, E. (2007). *İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin empatik eğilim düzeylerine göre çatışma çözme davranışlarının incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Sarıdede, Ş.K. (2018). *Ortaöğretim öğrencilerinin beden eğitimi dersine ilişkin tutumlarının incelenmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Seymen, S. (2007). *K.K.T.C. Gazimağusa Devlet Hastanesinde çalışan yüksek hemşire ve hemşirelerin empatik eğilimleri ile yatan hastaların hemşirelere karşı duydukları memnuniyet düzeyleri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Yakın Doğu Üniversitesi.
- Sülün, Ö. (2013). *Futbol hakemlerinin öfke ve kızgınlık düzeyleri ile empatik eğilim düzeylerinin karşılaştırılması* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi.
- Yetim, A. (2000). *Sosyoloji ve spor*. Topkar Matbaacılık.
- Yıldırım, S. (2011). *Lisanslı olarak takım sporu ve bireysel spor yapan ile spor yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin sosyal beceri düzeylerinin karşılaştırılması* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Yılmaz, İ., & Akyel, Y. (2008). Beden eğitimi öğretmen adaylarının empatik eğilim düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(3), 27-33. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1494962>